

ОХОРОНА РОСЛИННОГО СВІТУ

УДК 502.72:30.581.9(477)

С.Л. МОСЯКІН

Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України
252601 Київ, МСП-1, вул. Терещенківська, 2

РОСЛИНИ УКРАЇНИ У СВІТОВОМУ ЧЕРВОНОМУ СПИСКУ

біорізноманітність, Україна, рідкісні рослини, ендеми, охорона рослин, IUCN, Червона книга, червоний список

У 1998 р. Міжнародна спілка охорони природи та природних ресурсів (IUCN — International Union for Conservation of Nature and Natural Resources) видала по суті перший глобальний «червоний список» рідкісних та зникаючих рослин світу [16]. Ця книга обсягом майже 900 сторінок містить базову інформацію про 33798 видів (35319 таксонів) судинних рослин, що знаходяться під загрозою та потребують охорони у світовому масштабі. Як вказано у передмові, ця кількість становить близько 12,5% від усієї таксономічної різноманітності судинних рослин Земної кулі (з осторожною загальною кількістю видів судинних рослин визначають майже у 270 тисяч, проте це, очевидно, є заниженою оцінкою). Книга також містить посилання на 2091 літературне джерело. Але й цей перелік є лише фрагментом величезної бази даних ботанічної літератури, котра підтримується IUCN та TPU (Threatened Plants Unit). Досить зауважити, що останнє з пронумерованих джерел у списку має власний номер 21391.

Фактично це видання є друкованою фіксацією бази даних по рідкісних та зникаючих рослинах (Threatened Plants Database) за станом на 22 травня 1997 р. Частково вона доступна через Internet; передбачається розширення можливостей її використання через комп'ютерні мережі. Було б чудово, якщо б це паралельно також супроводжувалося процесом розширення доступу широкого українського ботанічного загалу до ресурсів Internet, чого, на жаль, поки що не відбувається.

Звичайно ж, створення такої величезної бази даних та обробка усього масиву інформації були б неможливими без тісного та продуктивного міжнародного співробітництва і належної організації роботи. У даній статті напевно чи доцільно детальніше зупинятися на цьому аспекті; досить лише згадати, що розділ «Подяки» містить список осіб та організацій на чотирьох сторінках великого формату. До того ж, ще три повні сторінки присвячені основним організаціям, котрі надали матеріальну, інформаційну, організаційну допомогу для даного проєкту.

Як уже згадувалося вище, поки глобальний Червоний список включає лише судинні рослини. Значну роботу також проведено для накопичення та оцінки інформації про несудинні рослини (включаючи гриби, котрі з технічних і політико-правових причин умовно розглядаються як рослини). Але включати цю інформацію до опублікованого списку ще передчасно, її буде вміщено у наступних виданнях Червоного списку.

Нову систему «червоноспискових» категорій IUCN, запроваджену в 1994 р., в книзі не використано за браком даних та часу для критичної оцінки за новими критеріями. Отже, у Червоному списку IUCN та далі по тексту даної статті використано стандартні скорочення категорій IUCN:

Ex — *extinct* (вид не відмічався у дикому стані протягом останніх 50 років);

© С.Л. Мосякін, 1999

Ex/E — *extinct/ endangered* (ймовірно вимерлий вид); *E* — *endangered* (вид під безпосередньою загрозою зникнення); *V* — *vulnerable* (вразливий); *R* — *rare* (рідкісний); *I* — *indeterminate* (невизначеного статусу).

Слід підкреслити той очевидний факт, що читач не знайде у Червоному списку IUCN багатьох регіонально рідкісних та пограничноареальних видів, добре знайомих нам по «Червоній книзі України» [12], оскільки в ідеалі до глобального списку включають лише ті види, котрі перебувають під загрозою у глобальному масштабі. Отже, зі списку вилучено навіть ті види, котрим не загрожує ніяка небезпека привайми в одній країні світу. Цілком природно, що найбільшу увагу приділено ендемічним видам.

З таксономічного погляду список має синоптичний, а не критичний характер, що цілком зрозуміло, оскільки критично переглянути систематику такої величезної кількості видів за короткий час було просто неможливо. Для цього не вистачило б ні людських ресурсів, ані фінансових і технічних можливостей. Саме тому упорядники були вимушені покладатися переважно на дані, представлені науковими і природоохоронними установами та окремими фахівцями і експертами з різних країн. Хоча автори і намагалися уникнути синонімічних назв і таксономічних розбіжностей у розумінні видів та груп рослин, повністю досягти цього не вдалося (і це визнають самі упорядники). Отже, деякі таксони включено до списку під двома різними назвами, залежно від таксономічного трактування, наданого різними фахівцями (або навіть одним і тим же ботаником у різний час!). Наприклад, поряд наводяться *Pulsatilla hungarica* Soó (для Угорщини та Словачії, категорія I) та *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill. ssp. *hungarica* (Soó) Soó (для Угорщини та Румунії, категорія V). Але не слід дуже прискіпливо судити авторів — вони зробили все можливе в даній ситуації.

Без сумніву, список має значні регіональні прогалини, про що буде йтися нижче. Але автори та упорядники визнають цей недолік і цілком слушно вважають, що уникнути його на даному етапі було неможливо. Причини нерівнозначності регіональної інформації та нестачі даних абсолютно очевидні. По-перше, це нерівномірність флористичної, фітогеографічної та фітотаксономічної вивченості різних регіонів Землі. По-друге, недостатність даних про охоронний статус видів у різних країнах. По-третє, навіть якщо така інформація і існує в певній країні, вона не завжди була доступною упорядникам внаслідок лінгвістичних, політичних, організаційних або комунікативних перешкод.

На жаль, це цілком стосується і України. Наведемо для порівняння декілька цифр стосовно кількості видів з різних країн і територій світу, вміщених у даному списку. Наше завдання дуже полегшується тим, що книга має довідковий розділ та статистичні таблиці (таксономічний аналіз списку рослин, аналіз репрезентованості у різних країнах тощо).

Далі порівняльні дані по різних країнах і територіях викладено таким чином: спочатку кількість рідкісних та зникаючих видів, занесених до Червоного списку IUCN, потім (через косу риску) — загальна приблизна кількість видів судинних рослин у флорі країни або території, далі — процентне відношення рідкісних та зникаючих видів до загального багатства флори.

Оскільки значну частину даних отримано укладачами Червоного списку IUCN безпосередньо в електронній формі від декількох національних та міжнародних установ та організацій (The Nature Conservancy, США; National Botanical Institute, Південно-Африканська Республіка; Wildlife Australia, Австралія, etc.), ці дані у значній мірі репрезентували фіторізноманітність США, Канади, Австралії, Південної Африки. Тому не дивно, що дані по цих країнах були найповнішими: США (4669/16108/29%); Австралія (2245/15638/14,4%); Південна Африка (2215/23420/9,5%). Звертає на себе увагу досить висока частка рідкісних та зникаючих видів для острівних територій, що здебільшого пояснюється високим рівнем ендемізму островів та вразливістю острівних екосистем: Піткерн (14/76/18,4%), Режуньон (99/546/18,1%), Сейшели (78/250/31,2%), о-в Св. Гелени (68/165/41,2%), Ямайка (744/3308/22,5%). Серед країн Європи чільні місця займають Іспанія (985/5050/19,5%) та Греція (571/4992/11,4%). Ще вищими є показники Турції (1876/8650/21,7%), що частково пояснюється не тільки дійсно визначним рівнем фіторізноманітності, але й давнім

інтересом британських дослідників до флори цієї країни та доступністю відповідної інформації, котра була надана зокрема Королівськими ботанічними садами К'ю та Единбурга. На цьому тлі повна відсутність (нуль) рідкісних видів для Монголії (не менше 2300 видів судинних рослин у флорі) викликає подив. По одному виду наведено для Ісландії, Нідерландів, Замбії тощо, по два—п'ять видів мають такі різні країни та території, як Бельгія, Камбоджа, Конго, Данія, Гренландія, Іран (всього два види — порівняйте з даними для сусідньої Турції!), Лаос, Ліван, Північна Корея. Отже, географічні «білі плями» у масиві інформації очевидні.

Порівняльні відсоткові дані для країн колишнього СРСР у списку відсутні через брак даних щодо кількості видів у флорах «нових» держав. У Червоному списку наведено 214 видів з Росії, 71 — з Казахстану, 52 — з України, 50 — з Таджикистану, 41 — з Узбекистану, 34 — з Киргизстану, 31 — з Armenії, 29 — з Грузії, 28 — з Азербайджану, 17 — з Туркменістану, 5 — з Молдови, 2 — з Естонії, по одному — з Литви та Білорусі (Латвія не згадується взагалі). Але ця статистика дуже і дуже приблизна: численні види наводяться без деталізації — для «колишнього СРСР».

Отже, офіційно у списку для України наводяться 52 види судинних рослин, які знаходяться під загрозою у глобальному масштабі. За категоріями вони розміщені таким чином: *Ex/E* — 1; *E* — 7; *V* — 2; *R* — 14; *I* — 28.

Насправді ж кількість репрезентованих у списку видів флори України набагато більша. Це пояснюється тим, що для багатьох видів поширення вказується узагальнено, за старим політичним поділом: «former USSR» (колишній СРСР), «former European USSR» (європейська частина колишнього СРСР) тощо. В деякій мірі це стосується і колишніх Югославії та Чехословаччини. У межах України окремо виділяється Крим як територія особливого ботанічного значення. Інколи зазначено регіональні деталі поширення (наприклад, Карпати, південь, захід тощо). Деякі види флори України у списку взагалі не наводяться для «колишнього СРСР» або нашої країни, хоча й вказуються для суміжних країн (Словаччини, Румунії, Турції, Росії тощо).

Отже, потрібно було досить критично проглянути весь список та виявити у ньому всі таксони, що так чи інакше стосуються флори України. Результати такого перегляду, разом з необхідними таксономічними, географічними та іншими примітками, подаються нижче. Точно за оригіналом і без змін подано таксономічну та географічну інформацію, зміщену в Червоному списку. Звичайно ж, обсяг журнальної статті не дозволяє представити детальні коментарі та відомості про таксономічний, охоронний статус і поширення цитованих видів в Україні. Але в цьому і немає потреби, оскільки така інформація може бути досить легко знайдена у численних українських джерелах [5, 8, 9, 12, 13 тощо]. Отже, ми обмежилися лише найнеобхіднішими таксономічними та географічними коментарями. При цьому були використані численні літературні джерела, з яких за браком місця наводяться лише деякі найголовніші.

Після назви виду (як вона подана в оригіналі) у квадратних дужках наводиться його загальна охоронна категорія за схемою IUCN. Якщо ці категорії різні для різних країн, то національні категорії вказуються безпосередньо після назви країни. Якщо ця категорія збігається для усіх країн, то вона вказується лише один раз, після назви виду. Цитуються країни, для яких вид наводиться в Червоному списку. В разі потреби подаються таксономічні чи географічні примітки або уточнення. Родини розміщені в тому ж порядку, що і в оригіналі Червоного списку IUCN: спочатку плауноподібні та папоротеподібні, потім, відповідно, голонасінні, дводольні та однодольні. В межах кожної з цих груп родини (а в межах родин — роди і види) розташовані в алфавітній послідовності.

Занесені до «Червоної книги України» види позначені у нашому списку зірочкою (*).

Pinaceae

**Larix decidua* Mill. ssp. *polonica* (Racib.) Domin [R]. У списку вказується для Польщі [V], Румунії [R] та України [E]. У вітчизняній літературі часто наводиться як окремий вид **L. polonica* Racib. або як реліктовий гібрид *L. x polonica* Racib.

Pinus brutia Ten. var. *pityusa* (Stev.) Silba [V]. Наводиться для Сирії, Росії (Кавказ), Грузії та України (Крим). Ці географічні вказівки свідчать про те, що таксон розуміється досить широко і включає кримський вид **P. stankeviczii* (Sukacz.) Fomin (= *P. pityusa* Steven var. *stankeviczii* Sukacz.) та кавказький *P. pityusa* Steven s. str.

**Pinus sylvestris* L. var. *cretacea* (Kalen.) Komarov [1]. Наводиться лише для України, але трапляється і в Росії (Курська обл.). У вітчизняній літературі часто визнається як окремий вид **P. cretacea* Kalen.

Asclepiadaceae

Vincetoxicum rossicum (Kleopow) Barbar. [R]. «Європейська частина колишнього СРСР».

Berberidaceae

**Gymnospermium odessanum* (DC.) Takht. [1]. Україна.

Boraginaceae

**Onosma polyphylla* Ledeb. [1]. Росія (Північний Кавказ) та Україна (Крим).

Campanulaceae

**Adenophora taurica* (Sukacz.) Juz. [R]. «Європейська частина колишнього СРСР» (Крим).

Caryophyllaceae

Arenaria rigida Bieb. [R]. Болгарія [R], Румунія [E], «європейська частина колишнього СРСР» [R]. У вітчизняній літературі прийнята назва *Eremogone rigida* (Bieb.) Fenzl. Зазначимо, що тут та у випадку з *E. cephalotes* (див. нижче) у Червоному списку є таксономічна непослідовність з визнанням *Eremogone* як окремого роду. Таких номенклатурних невідповідностей у списку досить багато, але уникнути їх можливо лише спільними зусиллями систематиків та флористів багатьох країн.

Dianthus lanceolatus Steven ex Reichenb. [R]. «Європейська частина колишнього СРСР».

Dianthus serotinus Waldst. et Kit. [V]. Наводиться у списку лише для Румунії [Ех] та Словаччини [V]. В Україні вид відомий із Закарпаття (дуже рідко).

**Eremogone cephalotes* (Bieb.) Fenzl [1]. Україна.

Minuartia bilykiana Klok. [1]. «Європейська частина колишнього СРСР» (дуже рідко на південному заході Степу).

Minuartia taurica (Steven) Graebn. [R]. «Європейська частина колишнього СРСР» (Крим).

**Moehringia hypanica* Gryn' et Klok. [1]. Україна (граніти Південного Бугу).

**Silene cretacea* Fisch. et Spreng. [1]. Наводиться у списку для півдня Європейської Росії, але трапляється і в Україні на крейдових відслоненнях басейну Сіверського Дінця.

**Silene jailensis* N.I. Rubtsov [R]. Чомусь наводиться у списку одночасно для України (Крим) [E] та «європейської частини колишнього СРСР» [R], причому з різними категоріями. Вузькокальний кримський ендемік.

**Silene zavadzki* Herbich [R]. Румунія [R] та Україна (Карпати) [1]. В українській ботанічній літературі здебільшого подається як **Elisanthe zavadzki* (Herbich) Klok.

Compositae

**Achillea oxyloba* (DC.) Sch. Bip. ssp. *schurii* (Sch. Bip.) Heimerl [R]. Румунія [R] та Україна (Карпати) [1]. Якщо визнавати рід *Ptarmica*, то правильною назвою цієї рослини є **Ptarmica tenuifolia* (Schur) Schur. У раній виду в ролі *Achillea sensu lato* цей таксон має назву *Achillea schurii* Sch. Bip., оскільки використати раніше опублікований видовий епітет «*tenuifolia*» неможливо через наявність пріоритетного омоніму *Achillea tenuifolia* Lam.

Anthemis lithuanica (DC.) Bess. ex Trautv. [R]. «Європейська частина колишнього СРСР». Цей дуже близький до *A. cotula* L. вид наводиться для західних та північних регіонів України [11].

Anthemis sterilis Steven [V]. «Європейська частина колишнього СРСР». Кримський ендемік (південно-східне узбережжя).

**Artemisia hololeuca* Bieb. ex Bess. [V]. У списку наводиться лише для заходу

Російської Федерації, але зростає не тільки у Воронежській та Белгородській областях Росії, але й на сході України (вказується для Харківської, Луганської та Донецької областей).

**Carlina onopordifolia* Bess. ex Szafer, Kulcz. et Pawl. [V]. Польща [V] та Україна [I].

**Centaurea margaritacea* Ten. [V]. «Європейська частина колишнього СРСР». Не зовсім зрозуміло, що саме мається на увазі у списку: власне вузьколокальний ендемік *C. margaritacea sensu str.* чи весь видовий агрегат перлистих волошок з підроду *Phalolepis* (Cass.) Sprach. З таксономічного погляду обгрунтоване перше рішення, тобто досить вузьке розуміння виду в цій групі. Але з позицій охорони видів краще вважати, що мається на увазі весь таксономічний агрегат, і наведена назва охоплює всі «дрібніші» види, включені до «Червоної книги України» [12, 15].

**Centaurea pseudoleucolepis* Kleorow [E]. Україна (південний схід: Кам'яні Могили).

**Centaurea taliewii* Kleorow [I]. Наводиться у списку для півдня Європейської Росії, для Казахстану та України, причому для України згадано лише Крим, хоча вид також трапляється і в континентальній частині степової зони.

**Lagoseris purpurea* (Willd.) Boiss. [E]. Україна (кримський ендемік).

Tanacetum pazoskii (Zefir.) Tzvel. [R]. Вказується для «європейської частини колишнього СРСР». Ендемік Криму.

Crassulaceae

Sedum borissovae Balk. [V]. Вказується для «європейської частини колишнього СРСР». Граніти Центральної України (Дніпропетровська та Кіровоградська області).

Cruciferae

Alyssum calycocarpum Rupr. [R]. Вказується для «європейської частини колишнього СРСР». Ендемік Криму.

**Brassica sylvestris* (L.) Mill. ssp. *taurica* Tzvel. = **B. taurica* (Tzvel.) Tzvel. [I]. Україна (Крим). Вузьколокальний ендемік.

**Cochlearia polonica* A. Froehl [Ex/E]. Наводиться у списку тільки для півдня Польщі, але відмічався і в Україні.

**Crambe steveniana* Rupr. [I]. Росія (Північний Кавказ), Закавказзя, Україна (Крим).

Draba cuspidata Vieb. [R]. «Європейська частина колишнього СРСР». Україна (Крим); наводиться також для Турції.

Erysimum ucranicum J. Gay [R]. «Європейська частина колишнього СРСР». Крейдяні відслонення східної України та південно-західної Росії. У вітчизняній літературі вид також інколи наводився під синонімічною назвою *E. cretaceum* (Rupr.) Schmalh.

Lepidium meyeri Claus [R]. Наводиться у списку для півдня (точніше, крайнього південного сходу) Європейської Росії, північно-західного Казахстану та України. Насправді ж цей вид, вочевидь, в Україні не зростає [7]. В Україні репрезентований інший вид тієї ж секції *Titanolepidium* P. Smirn. — *L. turczaninowii* (див. нижче).

**Lepidium turczaninowii* Lipsky [R]. Україна (Крим). Вузьколокальний ендемік, описаний з околиць Феодосії.

**Schivereckia podolica* (Bess.) Andrz. [I]. У списку наводиться для східної Румунії, півдня та сходу Європейської Росії, Західного Сибіру, північно-східного (?) Казахстану та України (Подолія). Звичайно ж, за цими географічними вказівками, даний вид розглядається у широкому розумінні, включаючи всі «дрібніші» види, описані М.І. Алексєнко [1, 7]. *S. podolica sensu str.* локально поширена від східної Румунії (Добруджа) до Подолії, а далі на схід заміщується близькими вікарними расами (видами або підвидами) *S. mutabilis* (M. Alexeenko) M. Alexeenko, *S. berteroides* Fisch. ex M. Alexeenko тощо.

Frankeniaceae

Frankenia pulverulenta L. [R]. Наводиться у списку для сходу Болгарії, для Румунії та Китаю (провінція Ганьсу, автономні райони Внутрішня Монголія та Синцзянь-Уйгурський). Звичайно ж, вид розповсюджений набагато ширше і трапляється в Росії та Україні (засолені місцезростання на півдні Степу та в Криму) тощо.

Geraniaceae

**Erodium beketowii* Schmalh. [E]. Україна (південний схід).

Labiatae

**Lamium glaberrimum* (K. Koch) Taliev [R]. Як і *Silene jailensis* (див. вище), наводиться у списку з різними категоріями одночасно для України (Крим) [E] та «європейської частини колишнього СРСР» [R], хоча він є кримським ендеміком.

**Micromeria serpyllifolia* (Bieb.) Boiss. [R]. «Європейська частина колишнього СРСР». Ендемік Криму.

Salvia scabiosifolia Lam. [R]. Північ Болгарії та «європейська частина колишнього СРСР» (Крим).

Scutellaria heterotricha Juz. et Vved. [R]. Вид наведений для «колишнього СРСР». Є одним з кримських сегрегативних мікротипів комплексу *S. orientalis* L. sensu lato (incl. *S. hirtella* Juz., *S. hypopolia* Juz., *S. taurica* Juz., *S. stevenii* Juz.).

Thymus borysthenticus Klokov et Roussine [R]. Вказується для «європейської частини колишнього СРСР» (Причорномор'я).

Зазначимо, що у Червоному списку при цитуванні авторства таксонів роду *Thymus* поряд використані скорочення «Schost.» (у випадку з *T. talievii* Klokov et Schost.) та прізвище «Roussine», котрі відносяться до однієї й тієї ж особи: Наталії Десятової-Шостенко (= Nathalie A. Roussine, 1889—1968).

Leguminosae

Astragalus arnacantha Bieb. [R]. Болгарія та Україна (Крим). В українській літературі вид також наводиться як *Tragacantha arnacantha* (Bieb.) Steven. Ймовірно, ендемік Криму (?) [2, 6].

**Astragalus dasyanthus* Pall. [R]. Крім України [R], наводиться для Болгарії [R], Угорщини [V], Румунії [R], колишньої Югославії [R], європейської частини Росії (північний [?]) захід — очевидно, помилково, замість південного заходу — С.М.) [1]. Для України вид подано у списку чомусь лише для Криму, хоча він розповсюджений значно ширше [2, 6, 12].

Astragalus henningii (Steven) Boriss. [R]. «Європейська частина колишнього СРСР». Вид у широкому розумінні (incl. *A. novoascanicus* Klokov, *A. buchtormensis* auct.) наводиться для України (південь Степу, Донецький Лісостеп, Крим: Тарханкут) [6]. Водночас інколи *A. novoascanicus* визнається як окремий вид [2].

Astragalus pallescens Bieb. [1]. «Європейська частина колишнього СРСР». При широкому розумінні виду до нього включають також *A. hypanicus* Krytzka [2], що, на думку автора останнього виду [6], недоцільно.

Astragalus reduncus Pall. [1]. «Європейська частина колишнього СРСР». Херсонська, Запорізька області та Крим.

**Astragalus setosulus* Gontsch. [E]. Україна (Крим). Південнобережний ендемік.

**Astragalus tanaiticus* K. Koch [V]. Вказується у списку тільки для Російської Федерації (захід). Зростає також і в Україні по пісках Сіверського Дінця, у Луганській обл.

**Chamaecytisus blockianus* (Pawl.) Klask. [R].

**Chamaecytisus paczkoskii* (V. I. Krecz.) Klask. [R].

**Chamaecytisus podolicus* (Blocki) Klask. [R].

Chamaecytisus skrobiszewskii (Pacz.) Klask. [R].

Усі чотири види *Chamaecytisus* вказуються для «європейської частини колишнього СРСР». Останній вид включено до складу **C. graniticus* (Rehm.) Rothm. sensu lato [12].

Genista millii Heldr. ex Boiss. [R]. Вид наведений у списку лише для Греції. Вказується для Криму [3, 14], звідки раніше наводився під назвою *G. pontica* (Zelenzky) Juz. 1951, non Sprach, 1845. Очевидно, зростає також у Румунії та Болгарії.

**Genista tanaitica* P.A. Smirn. [1]. Україна. Крім південного заходу України, також зростає у прилеглих регіонах Росії.

**Genista tetragona* Bess. [E]. Вказаний для України (південь), але, крім південного заходу України, зростає також у Молдові.

**Hedysarum cretaceum* Fisch. [R]. Вказується у списку лише для Російської Федерації (південний захід). Зростає також в Україні в Луганській обл.

**Hedysarum ucrainicum* Kaschm. [R]. Як і попередній вид, наводиться у списку тільки для Російської Федерації (захід), але зростає також в Україні — на крейді в Луганській та Донецькій областях.

**Onobrychis pallatii* (Willd.) Bieb. [R]. «Європейська частина колишнього СРСР». Кримський ендемік.

Onobrychis radiata (Desf.) Bieb. [R]. «Колишній СРСР». В Україні (Луганська обл., на крейді), а також на Кавказі зростає **O. vassilczenkoi* Grossh. (= *O. radiata* auct. non (Desf.) Bieb.).

Lentibulariaceae

**Pinguicula vulgaris* L. ssp. *bicolor* (Wol.) A. et D. Löve [E]. У списку вказується лише для Польщі, але зростає і в Україні (дуже рідко). В україномовній літературі здебільшого визнається як окремий вид **P. bicolor* Wol. [8, 12].

Oleaceae

**Syringa josikaea* J. Jacq. ex Reichenb. [R]. Румунія [R] та Україна [I].

Papaveraceae

Papaver maoticum Klok. [R]. «Європейська частина колишнього СРСР». Південь Степу та Крим.

Plantaginaceae

Plantago atrata Норре. ssp. *carpatica* (Pilger) Soó [V]. У списку вказаний лише для Словаччії, але це єдиний підвид даного виду, що трапляється в Україні (Карпати: Чорногора та Свидовець) [10].

Plumbaginaceae

**Armeria pocutica* Pawl. [Ex/E]. Україна (Карпати).

Goniolimon graminiifolium (Aiton) Boiss. [V]. «Європейська частина колишнього СРСР». Псамофіт, що трапляється в Україні по Південному Бугу, Інгулу, Інгульцю та Дністру.

Primulaceae

**Androsace koso-poljanskii* Ovcz. [I]. Україна.

**Cyclamen kuznetzovii* Kotov et Czernova [E]. Україна (Крим).

Ranunculaceae

Aconitum napellus L. subsp. *firmum* (Reichenb.) Gaye [V]. Наводиться у списку лише для Словаччини, але трапляється і в Українських Карпатах. У вітчизняній літературі здебільшого визнається як окремий вид *A. firmum* Reichenb. У Червоному списку також наводиться для Чехії та Словаччини *A. firmum* Reichenb. (помилково процитований як «(Reichenb.) Gaye» — С.М.) ssp. *moravicum* Skalicky, що є ще одним прикладом номенклатурної неузгодженості (*A. firmum* наводиться одночасно у ранзі виду та підвиду).

Delphinium fissum Waldst. et Kit. [I]. Наводиться у списку для Боснії та Герцеговини [V], Грузії [I], Молдови [I] та України (Крим) [I]. Вказівка для Криму стосується **D. pallatii* Nevski s. str.

Rosaceae

Cotoneaster tauricus Pojark. [R]. «Європейська частина колишнього СРСР». Кримський ендемік.

Crataegus karadagensis Pojark. [R]. «Європейська частина колишнього СРСР». Кримський ендемік.

**Crataegus pojarkovae* Kossyach [I]. Україна (Крим).

Crataegus taurica Pojark. [R]. Вказується у списку одночасно для України (Крим) та «європейської частини колишнього СРСР».

Crataegus ucrainica Pojark. [R]. «Європейська частина колишнього СРСР».

Rubiaceae

Asperula tephrocarpa Czern. ex Popov et Chrshan. [R]. «Європейська частина колишнього СРСР».

Scrophulariaceae

Linaria biebersteinii Bess. [I]. «Європейська частина колишнього СРСР».

**Scrophularia cretacea* Fisch. et Spreng. [I]. Наводиться у списку для півдня Європейської Росії та для України.

Thymelaeaceae

**Daphne sophia* Kalen. [I]. Україна.

Umbelliferae

Heraclium carpaticum Porcius [R]. Румунія [V] та «європейська частина колишнього СРСР» [R].

**Heraclium pubescens* (Hoffm.) Bieb. [I]. «Європейська частина колишнього СРСР». Вузькокальний кримський ендемік.

Seseli lehmannii Degen [R]. «Європейська частина колишнього СРСР». Кримський ендемік.

Trinia crithmifolia (Willd.) H. Wolff [R]. «Європейська частина колишнього СРСР». У вітчизняній літературі визнається як *Rumia crithmifolia* (Willd.) K.-Pol. (*Rumia taurica* Hoffm.).

Trinia kitaibelii auct., non Bieb. [R]. «Європейська частина колишнього СРСР». В Україні зростає як *Trinia kitaibelii* s. str., так і **T. biebersteinii* Fedoronch. (= *T. kitaibelii* Bieb., p.p. et auct. fl. taur.).

Violaceae

**Viola jooi* Janka [R]. Румунія [R] та Україна (Карпати) [E].

**Viola oreades* Bieb. [V]. У списку вид наведений тільки для України (Крим), але у флористичній літературі вказується також для Кавказу та Турції.

Alliaceae

**Allium pervestitum* Klok. [R]. «Європейська частина колишнього СРСР».

**Allium regelianum* A.K. Becker ex Pjip [R]. Наводиться у списку для півдня Європейської Росії та півдня України.

Nectaroscordium dioscoridis (Sibth. et Sm.) Zahar. [I]. Наводиться у списку лише для Азербайджану та України. Вид описаний за зразками з Турції та Кіпру і поширений у Східному Середземномор'ї та Малій Азії. Зростання в Україні сумнівне, а вказівки для Криму стосуються наступного виду.

**Nectaroscordium meliophilum* (Juz.) Stank. [R]. «Європейська частина колишнього СРСР». Крим.

Amaryllidaceae

**Galanthus elvesii* Hook. f. [I]. Україна.

Colchicaceae

**Colchicum fominii* Bordz. [I]. Румунія [V], Молдова [I] та Україна [I].

Gramineae

Agropyron cimmericum Nevski [I].

Agropyron dasyanthum Ledeb. [R].

Agropyron tanaiticum Nevski [R].

Усі три види *Agropyron* наводяться у списку для «Європейської частини колишнього СРСР».

**Elytrigia stipifolia* (Czern. ex Nevski) Nevski [I]. Наводиться у списку для Росії (Північний Кавказ та південь європейської частини) та України.

**Stipa anomala* P.A. Smirn. [I]. Південь Європейської Росії та Україна. В Україні зростає у Провальському Степу.

**Stipa dasyphylla* (Lindem.) Trautv. [R]. У списку для України не згадується, але наводиться для Чехії [R], Німеччини [E], Угорщини [V], Румунії [R], Словаччини [V] та Росії [V] (захід, Урал, південний захід Сибіру). В Україні поширений у степовій та лісостеповій зонах.

**Stipa lithophila* P.A. Smirn. [R]. Україна (Крим).

**Stipa syreistschikovi* P. Smirn. [I]. Росія (Північний Кавказ) та Україна. В Україні відомий з Криму.

**Stipa zaleskii* Wilensky [R]. Наводиться у списку для Чехії, Словаччини та Росії (Кавказ, південь Західного та Східного Сибіру). Вид трапляється також на південному сході України.

**Zingeria biebersteiniana* (Claus) P. Smirn. [I]. Південь Європейської Росії, Грузія, Казахстан, Україна (Крим). Зростання виду в Криму потребує підтвердження.

Hyacinthaceae

Bellevalia lipskyi (Miscz.) E. Wulff [R]. «Європейська частина колишнього СРСР». Кримський ендемік.

Hyacinthella pallastana (Steven) Losinsk. [I]. «Європейська частина колишнього СРСР». Причорноморський ендемік.

**Ornithogalum oreoides* Zahar. [R]. Наведений у списку тільки для Болгарії [R], Румунії [I] та Молдови [I]. В Україні зростає на південному заході Одеської обл.

Iridaceae

**Crocus angustifolius* Weston [I]. Вказується у списку для Молдови та України. Насправді ж розповсюджений ширше (східносередземноморсько-балканський). У вітчизняній ботанічній літературі був відомий також під синонімічною назвою *C. susianus* Ker.-Gawl.

**Gladiolus palustris* Gaudin [I]. Вказується у списку для 17 країн, зокрема України.

Orchidaceae

**Orchis oestrifera* Bieb. [I]. Наводиться у списку для Росії (Північний Кавказ), Арменії, Азербайджану, Грузії, України (Крим). Загальне розповсюдження набагато ширше, ніж це вказано у списку.

Отже, з урахуванням вищенаведених даних та виправлень, приблизно 108 таксонів (переважно видів, а також кількох підвидів та різновидностей) судинних рослин флори України включені до Червоного списку IUCN; серед них провідні місця за кількістю видів займають Fabaceae = Leguminosae (18 видів), Asteraceae = Compositae (10), Caryophyllaceae (10), Poaceae = Gramineae (10), Brassicaceae = Cruciferae (8), Lamiaceae = Labiatae, Ariaceae = Umbelliferae, Rosaceae (по 5 видів). Ми вважаємо, що ця цифра (108 таксонів) має бути принаймні подвоєною. І в цьому ініціатива має бути за українськими ботаніками, оскільки лише вони володіють відповідною інформацією і можуть надати її у розпорядження редакційної ради Червоного списку.

У статті за браком місця відсутній аналіз репрезентативності даного списку по відношенню до видів судинних рослин флори України, що потребують охорони у глобальному масштабі. Згодом такий аналіз буде підготовлений разом з пропозиціями стосовно включення додаткових видів флори України до IUCN Red List of Threatened Plants. Автор буде вдячний за співпрацю та будь-які пропозиції і обговорення видів-кандидатів до цього доповненого списку.

Висловлюю щире подяку Harriet J. Gillett (World Conservation Monitoring Centre) за надання книги IUCN Red List of Threatened Plants та конструктивне і зацікавлене обговорення, а також Любові І. Крицькій, Юрію Р. Шелягу-Сосонку, Тетяні Л.

Андрієнко та Василю П. Гелюті (Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАНУ) за співпрацю, корисні поради і технічну допомогу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеевко М.И. Новые виды рода *Schivereckia* Andr. // Бот. маг-лы Герб. (Ленинград). — Т. 9. — Л.: Изд-во АН СССР, 1946. — С. 4-12; 215-231.
2. Васильева Л.И. Род *Astragalus* L. // Фл. европ. ч. СССР. — Т. 5. — Л.: Наука, 1987. — С. 47-76.
3. Дубовик О.Н. Род *Genista* L. // Хорология флоры Украины. — Киев: Наук. думка, 1986. — С. 115-118.
4. Дубовик О.Н. Род *Genista* L. (Fabaceae) во флоре Крыма и Кавказа. 1 // Нов. системат. высш. раст. — 27. — Л.: Наука, 1990. — С. 82-88.
5. Заверуха Б.В., Андрієнко Т.Л., Протопопова В.В. Охраняемые растения Украины. — Киев: Наук. думка, 1983. — 175 с.
6. Кришак Л.И. Роды *Astragalus* L. и *Tragacantha* Mill. // Определит. высш. раст. Украины. — Киев: Наук. думка, 1987. — С. 193-197.
7. Котов М.И. Семейство Brassicaceae Burnett (Cruciferae Juss.) — Крестоцветные // Фл. европ. ч. СССР. — Т. 4. — Л.: Наука, 1979. — С. 30-148.
8. Определитель высших растений Украины / Ред. Ю.Н. Прокудин и др. — Киев: Наук. думка, 1987. — 548 с.
9. Флора УРСР. — Т. 1-12. — К.: Вид-во АН УРСР (т. 12 — Наук. думка), 1938-1956.
10. Целев Н.Н. Семейство Plantaginaceae Juss. — Подорожниковые // Фл. европ. ч. СССР. — Т. 5. — Л.: Наука, 1981. — С. 342-356.
11. Целев Н.Н. Род *Anthemis* L. // Там же. — Т. 5. — С.-Пб.: Наука, 1994. — С. 106-113.
12. Червона книга України. Рослинний світ / Відп. ред. Ю.Р. Шеляк-Сосонко та ін. — К.: УЕ, 1996. — 608 с.
13. Чопик В.И. Редкие и исчезающие растения Украины. — Киев: Наук. думка, 1978. — 212 с.
14. Шеляк-Сосонко Ю.Р. Род *Genista* L. // Определит. высш. раст. Украины. — Киев: Наук. думка, 1987. — С. 181-182.
15. Mosyakin S.L. «Battles over taxonomy» and conservation of taxa of vascular plants in Ukraine // *Planta Europa: Second European Conference on the Conservation of Wild Plants (9–14 June 1998, Uppsala, Sweden)*. — P. 31.
16. *Walter K.S., Gillett H.J. [eds.]. 1997 IUCN Red List of Threatened Plants. Compiled by the World Conservation Monitoring Centre. — IUCN — The World Conservation Union, Gland, Switzerland and Cambridge, UK, 1998. — Ixiv + 862 pp.*

Рекомендує до друку
Ю.Р. Шеляк-Сосонко

Надійшла 29.09.98

С.Л. Мосьякин

РАСТЕНИЯ УКРАИНЫ В МИРОВОМ КРАСНОМ СПИСКЕ

Институт ботаники им. Н.Г. Холодного НАН Украины, г. Киев

Представлена краткая информация о публикации «1997 IUCN Red List of Threatened Plants». Официально в этом списке для территории Украины приведено 52 вида сосудистых растений, реальное же их число намного больше, поскольку многие виды приведены для «бывшего СССР», «европейской части бывшего СССР» или же прилежащих стран (России, Польши, Словакии, Румынии и др.). По нашим уточненным данным, в мировой Красный список включены 108 распространенных в Украине таксонов (в основном видов, но также несколько подвидов и разновидностей) сосудистых растений. Приведен список этих растений с краткими данными об их систематике, номенклатуре, распространении, а также, в необходимых случаях, с исправлениями и дополнениями.

S.L. Mosyakin

PLANTS OF UKRAINE IN THE 1997 IUCN RED LIST OF THREATENED PLANTS

M.G. Kholodny Institute of Botany, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

Brief information about the 1997 IUCN Red List of Threatened Plants is provided. Officially this list includes 52 species of vascular plants from Ukraine. However, many plants of the Ukrainian flora are reported in the Red List for the «former USSR», «former European USSR», or adjacent countries (Russia, Poland, Slovakia, Romania, etc.). Thus, about 108 taxa (mostly species but also a few subspecies and varieties) of vascular plants occurring in Ukraine are included into the 1997 IUCN Red List. Comments on nomenclature, taxonomy, distribution of these plants are given, as well as necessary corrections and additional information.